

PUBLITSISTIKA VA ADABIYOTNING O'XSHASH HAMDA FARQLI JIHATLARI

Shukurova Guli Xayitmurod qizi,

O'zbekiston jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti O'zbek tili va adabiyoti kafedrasida dotsenti, PhD.

e-mail: guli_k_h@mail.ru.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17933334>

Annotatsiya. Mazkur maqolada publitsistika va adabiyotning o'xshash hamda farqli jihatlari ilmiy-nazariy asosda tahlil etiladi. Ularning ijtimoiy ongni shakllantirishdagi vazifasi, badiiy-estetik va axboriy xususiyatlari tarixiy, qiyosiy hamda zamonaviy misollar asosida yoritiladi. Maqolada M. Qo'shjonov, A. Karimov, S. Umirov kabi olimlarning qarashlari, jahon adabiyoti va publitsistikasidan misollar keltiriladi.

Kalit so'zlar: publitsistika, adabiyot, axborot, badiiylik, estetik funksiya, obrazlilik, ma'naviyat, jurnalistika, globallashuv.

Аннотация. В статье анализируются сходства и различия между журналистикой и литературой на научно-теоретической основе. На основе исторических, сравнительных и современных примеров освещаются их роль в формировании общественного сознания, художественно-эстетические и информационные особенности. В статье представлены взгляды таких учёных, как М. Кошжонов, А. Каримов, С. Умиров, примеры из мировой литературы и журналистики.

Ключевые слова: журналистика, литература, информация, художественность, эстетическая функция, образность, духовность, журналистика, глобализация.

Annotation. The article analyzes the similarities and differences between journalism and literature on a scientific and theoretical basis. Based on historical, comparative and modern examples, their role in shaping public consciousness, artistic, aesthetic and informational features are highlighted. The article presents the views of such scientists as M. Koshjonov, A. Karimov, S. Umirov, examples from world literature and publicism.

Keywords: publicism, literature, information, artistry, aesthetic function, imagery, spirituality, journalism, globalization.

XXI asrda globallashuv jarayoni jamiyatning har bir jabhasiga, xususan, ma'naviy hayotiga ham bevosita ta'sir qildi. Natijada globallashuv negizida paydo bo'lgan muammolar – ijtimoiy fanlar: adabiyot, tarix, falsafa, sotsiologiya bilan uzviy ravishda jurnalistika sohasida, ayniqsa, publitsistik janrlarda yaqqol namoyon bo'ladi. Zero, jamiyat hayotining dolzarb muammolari va hodisalari, ijtimoiy fikr xilma-xilligi, voqelikni dalillar asosida bayon qilish publitsistikaning asosiy tamoyili hisoblandi. Ta'kidlash joizki, publitsistik janrlarda jamiyat hayoti, ijtimoiy-siyosiy va iqtisodiy sohadagi muammolar, inson ma'naviy olamida kechayotgan o'zgarish va yangilanishlar bilan bog'liq murakkab jarayonlar talqin va tahlil qilinadi.

Taniqli publitsist olim, jurnalist Ahmadjon Meliboyev "Badiiy publitsistikada davr ruhi" maqolasida publitsistika ijtimoiy hayot haqida xabar berishi, uni tahlil

qilishi, voqea-hodisalarni jonli, ta'sirchan tasvirlashi haqida shunday deydi: "Publitsistika, ayniqsa, yozuvchi publitsistikasini bir kishining, konkret bir ijodkorning kuyunchakligi, ijodiy faolligi bilan birga jamiyatning fikrlovchi, mushohada yurituvchi ilg'or qatlami vakillarining umumlashma fikri, munosabati ham deb anglamoq zarur" [Meliboyev, 2011].

Adabiyot va publitsistika insoniyat tafakkurining ikki qirrali sohasidir. Ular jamiyat hayotida beqiyos ahamiyatga ega bo'lib, ijtimoiy voqelikni turli usulda aks ettiradi. Adabiyot obrazlilik orqali estetik zavq uyg'otsa, publitsistika dalil va faktlarga tayanib tezkor ijtimoiy fikrni shakllantiradi. Professor A. Karimovning ta'biri bilan aytganda: "*Publitsistika jamiyatni hozirgi zamonda qanday bo'lsa, shundayligicha tasvirlaydi. Adabiyot esa uni umumlashtirib, badiiy-estetik qiyofaga keltiradi*" [Karimov, 2002: 17].

Tarixiy taraqqiyotda publitsistika va adabiyotning shakllanishiga alohida to'xtalish lozim. Yevropa tajribasida Volterning tanqidiy maqolalari, Geynening she'riy publitsistikasi keng tarqalgan bo'lsa, Sharqda Ismoil G'aspirali, Mahmudxo'ja Behbudiy, Cho'lpon kabi jadidlar publitsistikasi milliy uyg'onish g'oyalari manbasi bo'ldi. Shu boisdan publitsistika va adabiyotning rivoji bir-birini to'ldirib kelgan.

M. Qo'shjonov ta'kidlaganidek, adabiyot xalq hayotini obrazlar orqali umumlashtirsa, publitsistika bu hayotni dalil va faktlar asosida ochib beradi [Qo'shjonov, 1978: 42]. Xususan, Cho'lponning "Adabiyot nadur?" maqolasi publitsistik shaklda yozilgan bo'lsa-da, unda adabiy obrazlilik kuchli namoyon bo'ladi. Xuddi shuningdek, ingliz yozuvchisi Jorj Oruellning publitsistik maqolalari ham ijtimoiy haqiqatni obrazli tarzda ifodalashi bilan ajralib turadi.

Publitsistika – hayotni tasvirlashning alohida usuli, ijod turidir. U jamiyat hayotida, ayni paytda bo'lib o'tgan va o'tayotgan ijtimoiy ahamiyatga molik voqea-hodisalarni aks ettirib ommaga yetkazadi, davrning eng dolzarb masalalariga munosabat bildiradi, yechilishi lozim bo'lgan muammolarni keng jamoatchilikka tatbiq etadi va ayni zamon kishilari manfaatlariga xizmat qiladi.

Publitsistikada ham ko'plab badiiy ifodalalar qo'llanadi. Esse va ocherk janrida obrazli tasvir kuchliligi seziladi. Erkin Vohidovning publitsistik maqolalaridagi lirizm yoki Abdulla Oripovning nutqlaridagi epik ruh buning yorqin namunasidir. Jahon adabiyotida esa Alber Kamyu publitsistik chiqishlarida falsafiy-badiiy obrazlar keng qo'llangan.

Cho'lpon ta'kidlaganidek: "*Adabiyot xalqning ruhini uyg'otmasa, u adabiyot emasdir*" [Cho'lpon, 1991: 55]. Publitsistika ham shunday ruhiy uyg'otuvchilik vazifasini bajaradi. Jadid publitsistikasida milliy uyg'onish g'oyalari, istiqloq davri

publitsistikasida esa erkinlik va vatanparvarlik g'oyalari asosiy o'rin tutadi. Bugungi kunda esa internet publitsistikasi fuqarolik jamiyatini shakllantirishda katta ahamiyat kasb etmoqda.

Har ikkala soha ham millatni yuksak ma'naviy qadriyatlarga chorlaydi. Adabiyot insoniy fazilatlarni estetik darajada shakllantirsa, publitsistika jamiyatni ijtimoiy-siyosiy faollikka yetaklaydi. Bu jihatni tarixiy misollarda ko'rish mumkin: jadid publitsistikasi milliy uyg'onish poydevorini yaratgan bo'lsa, istiqlol davri publitsistikasi milliy mustaqillikni mustahkamlashga xizmat qildi.

Adabiyot – badiiy-estetik zavq uyg'otadi, inson ruhiyatini tarbiyalaydi. Publitsistika esa tezkor axborot beradi, ijtimoiy-siyosiy masalalarda safarbar qiladi. S. Umirovning fikricha: *“Publitsistikaning kuchi — undagi dalil va faktlarning ta'sirchanligidadir”* [Umirov, 2010: 63].

Adabiyot abadiylikka intiladi. Masalan, Alisher Navoiy, Pushkin yoki Abdulla Qodiriyning asarlari yuz yillar davomida qimmatini yo'qotmagan. Publitsistika esa zamoniy voqelik bilan chambarchas bog'liqdir. Sh. Mamatov yozganidek: *“Publitsistika o'z davrining guvohi va muhokimasi bo'lsa, adabiyot davrni abadiylikka ko'taradi”* [Mamatov, 2019: 28].

Adabiyot badiiy ifoda vositalari yordamida ta'sirchan yoziladi. Publitsistika esa aniq, lo'nda va dalillarga asoslangan bo'ladi. Bugungi zamonaviy internet publitsistikasi ham tezkor va ixcham uslubga tayanadi. Masalan, bloglar yoki onlayn maqolalarda soddalik va tezkorlik ustuvor ahamiyatga ega.

Adabiyot – roman, qissa, she'r, drama. Publitsistika – maqola, reportaj, intervyu, ocherk, felyeton. Ayniqsa ocherk janri adabiyot va publitsistika orasida chegara vazifasini bajaradi. Hozirgi davrda publitsistika podkastlar, videobloglar orqali ham kengaymoqda.

Adabiyotda badiiy to'qima haqiqatning estetik ifodasiga xizmat qiladi. Publitsistikada esa real fakt va hujjatlar asosiy manba hisoblanadi. Shu bois, publitsistika tarixiy hujjat sifatida, adabiyot esa ma'naviy-estetik meros sifatida qadrlanadi.

Adabiyotshunoslar fikricha, publitsistika “davri tili”, adabiyot esa “millat ruhi”dir. Ular bir-birini to'ldirib keladi: publitsistika ijtimoiy jarayonlarning bevosita guvohi bo'lsa, adabiyot ularni falsafiy-estetik darajaga ko'taradi.

Globalashuv sharoitida publitsistika ijtimoiy tarmoqlar, bloglar orqali tezkor axborot tarqatishda muhim rol o'ynaydi. Adabiyot esa insoniyatni umumiy ma'naviy qadriyatlarga yetaklaydigan kuch sifatida saqlanib qolmoqda. Xususan, internet publitsistikasi qisqa va aniq ifodaga tayanadi, lekin u ham adabiyot bilan chegaradosh bo'lib, yangi badiiy publitsistika namunalari yuzaga kelmoqda.

Jahon adabiyoti tajribasida ham publitsistika va adabiyotning uyg'unlashuvi kuzatiladi. Masalan, Alber Kamyu va Ernest Xeminguey publitsistik faoliyati bilan ham mashhur bo'lib, ularning badiiy asarlarida publitsistik ruh sezilib turadi.

Demak, publitsistika va adabiyot bir-biriga chambarchas bog'liq, ammo mustaqil rivojlanadigan sohalardir. Ularning o'xshashligi ijtimoiy voqelikni yoritishda, farqi esa maqsad, vosita va uslubda namoyon bo'ladi. Publitsistika davrni dalillar orqali hujjatlashtirsa, adabiyot uni badiiy obrazlarda abadiylikka ko'taradi. Bugungi kunda internet va globalashuv jarayonida publitsistika va adabiyotning o'zaro ta'siri yanada kuchayib, ular jamiyat ma'naviy hayotida uyg'unlikda harakat qiluvchi ikki asosiy kuch sifatida namoyon bo'lmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. *Qo'shjonov M. Adabiyot nazariyasi asoslari.* – Toshkent: Fan, 1978.
2. *Karimov A. Publitsistika va uning nazariy masalalari.* – Toshkent: O'zMU, 2002.
3. *Umirov S. O'zbek publitsistikasining taraqqiyot bosqichlari.* – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2010.
4. *Cho'lpon. Asarlar.* – Toshkent: Ma'naviyat, 1991.
5. *Mamatov Sh. Adabiy ta'lim va publitsistika.* – Samarqand, 2019.
6. *Vohidov E. Nido (maqolalar, nutqlar).* – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2000.
7. *Meliboyev A. "Badiiy publitsistikada davr ruhi", "Jahon adabiyoti" jurnali, 2011.№4, – B 17-25*
8. *Orwell G. Collected Essays, Journalism and Letters.* – London: Penguin, 1984.
9. *Camus A. Resistance, Rebellion, and Death.* – New York: Vintage, 1995.
10. *Hemingway E. By-Line: Ernest Hemingway.* – New York: Scribner, 1967.